

kultúrák, nyelvek, tudományterületek, műfajok, kutatási módszerek, mesterek és tanítványok. A sok téma, terület, a különböző perspektívából történő megközelítések bizonyítják azt, hogy milyen sokféleképpen lehet a tudományt művelni.

A kötet tanulmányai által megvalósul a szakmaiság és emberi kapcsolatok szövete, a szövetség, hiszen kollégák és tanítványok tisztelték meg társukat, oktatójukat írásaikkal bizonyítva, hogy van szakmai utánpótlás, melyen Tapodi Zsuzsa hatása és munkássága nyomot hagyott.

Összegzésül írásomat a bevezetésben említett idézet továbbszövéssel zárom, megszólítva egy másik szöveget, kort, amely a leghűbben összefoglalja a Zsuzsa könyve tanulmánykötet lényegét és kapcsolódásait: *„Ezen könyvecske egy nemeslelkű hölgy munkálatainak köszöni eredetét, ki a különböző tudományterületek párbeszédét és oktatás ügyét körében előmozdítani fáradhatatlan iparkodott.”*

HAJDÓ-KHELL NOÉMI

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Hungarológia Doktori Iskola
Kolozsvár/Cluj-Napoca, Horea 31
noemi@octogoninvest.ro

DÁNÉ SZILÁRD (szerk.), **Anyanyelv és lelkiismeret. A magyar nyelv és irodalmi olimpia ötvenéves jubileumának emlékkönyve.** F&F International Kft, Gyergyószentmiklós. 2023. 488 lap.

Anyanyelv és lelkiismeret címmel, *A magyar nyelv és irodalom ötvenéves jubileumának emlékkönyve* 2023-ban Gyergyószentmiklóson jelent meg Dáné Szilárd szerkesztésében. A főszerző Szilágyi István író szavait olvashatjuk a Romániában megszervezett magyar nyelv és irodalom tantárgyversenyekről (egy korábbi publicisztikája részletét). Egyfelől örül a tantárgyverseny résztvevőinek magas száma miatt, másfelől azonban jelzi, hogy örökös gondként ott lebeg a romániai magyarság feje felett: lesz-e elég beiskolázás előtt álló magyar anyanyelvű gyerek, valamint érdemes-e még a szülőknek a magyar anyanyelvi oktatást választani gyermekük számára. Ezekből a kérdésekből következik az is: lesz-e magyar nyelvű olvasója a magyar irodalomnak.

Többféleképpen lehet olvasni ezt a könyvet, így a célközönség is többféle lehet. Lehet történelemkönyvként kézbe venni, amelyben remekül kirajzolódik az az ötven év az erdélyi magyarság történetéből (1971–2022) a kor politikai kontextusában – ne felejtjük, hogy ezt az ötven évet egy olyan sorsfordító év, mint az 1989 vágja kettőbe – alapos képet adva ezeknek az évtizedeknek a kultúrpolitikájáról. Külön tanulságos a magyar helységnevek evolúciója, mivel a szerkesztő mindig a hivatalosan engedélyezett verziókat használja, így lesz Kolozsvárból, Kolozsvár-Napoca, majd Cluj-Napoca, majd 1990 után újra Kolozsvár.

Olvashatjuk szociológiai tanulmányként, ahol láthatjuk, hogyan mozgatja meg az egész közösséget az érdeklődő diákoktól kezdve, az elhivatott pedagógusokig. Minisztériumi tisztségviselők, irodalmi újságok, a sajtó érdeklődése és szinte az egész kulturális közeg izgalma lengi körbe ezt a versenyt.

Olvashatjuk irodalmi kuriózumként is, ahol fellelhetjük a már befutott szerzők ifjúkori szárnyp próbálgatásait, azaz így írtatok ti. Érdekes adalék ehhez, hogy a szerkesztő előszavából megtudhatjuk: sokan nem járultak hozzá dolgozatuk közléséhez. Elgondolkodtató, hogy vajon miért nem, mitől tartanak, mitől félnek.

Olvashatjuk ezt a könyvet személyes visszaemlékezésként is, amikor több évtized távlatából az egykori résztvevők fogalmazzák meg gondolataikat, érzéseiket a magyar olimpiászról.

De a magyar irodalom oktatásának kérdésköre is előbukkan, amely manapság divatos téma. Hogy lehet ezt jobban tanítani, milyen változtatásokra lenne szükség, mi számít elavultnak? Ilyen tekintetben is hasznos olvasmány lehet ez a kötet, hiszen alapos betekintést nyújt az elkészült dolgozatokon keresztül abba, hogy a megfogalmazott elvárásokra milyen megoldások születtek egy-egy esszé megírásakor, mennyire lettek szabad eszmefuttatások, és mennyire tudtak a tanulók úgymond a „tárgynál” maradni, azaz hűen reflektálni egy adott életműre, szövegre: *„A költői szövegtől való eltávolodás másik oka az, hogy míg a vers sok esetben száraz, technicista elemzés prédájává vált, teljesen megfélelmeztünk a »körülmények hatalmáról«.* Igen sok dolgozat nemcsak a múlt, de a jelen körülményei között is tájékozatlan, tanácstalan, s a legegyszerűbb verssor is talány számára. A versenydolgozatok első tétele – igen helyesen – stilisztikai elemzést is előírt. Ez az igény azonban még nem jelent komplex műelemzést, legalábbis a dolgozatok jó részében nem. A legtöbb tanuló (és úgy vélem, oktatótanár is) egyoldalúan fogta föl e feladatot, és a tartalmi értelmezés után, attól függetlenül beszél stílusról, nyelvről vagy verselésről. Csak a legjobbak értették meg, hogy az irodalmi alkotás komplex struktúra: a nyelv és stílus, a tartalom és körülmények egymással összefüggő és egymást feltételező elemeivel.” – írja Bernád Ágoston 1977-ben (62).

Az irodalomtudományban sokszor vita tárgya, hogy a nagy történelmi események választóvonalnak tekinthetőek-e az irodalom szempontjából, mivel az irodalomtörténészek jobban kedvelik a literatúra nagy eseményeit könyvek megjelenéséhez vagy más irodalmilag fontos cselekményhez kötni. Hosszas tépelődés után többnyire azonban kénytelen-kelletlen beismerik, hogy néhány nagy, történelmi változás esetében talán mégiscsak kivételt kell tenni. Az 1989-es év is kétségkívül ilyen sorsforduló, hiszen olyan politikai, társadalmi és gazdasági változásokat kellett átélnie a társadalomnak, amely lett légyen bármilyen a literatúrán kívül eső fordulópont, attól még lényeges cezúra minden tekintetben. Így nem csoda, ha 1990-től már másképp kell vizsgálni a tantárgyversenyt is.

„A magyar nyelv és irodalom »tantárgy« lévén – ha mégoly kevésbé »szívesen látott« is (különösen a nyolcvanas évektől) –, ahol és ameddig létezett, versenyezni lehetett belőle. Miután pedig a román nyelv és irodalom verseny már évek óta Eminescu nevével fémjelezte az országos szakaszt, tavaly óta mi a magyar nyelv és irodalom versenyt Mikes Kelemen öröksége nevében – jegyében tartjuk. S ha a nyolcvanas évek második felére a magyar anyanyelvi oktatás kényszerű regressziója következményeképp az irodalmi olimpiákon bizonyos elerőtlenedés volt tapasztalható, s ez elkerülhetetlenül a teljesítményszint esésében is megmutatkozott, mára viszont az ún. színvonal érezhetően javult, hisz a '89-es rendszerváltás-kísérletét követően mégiscsak jóval magasabb azon általános és középfokú osztályok száma, melyekben anyanyelviünkön tanulnak gyermekeink.” – írja Szilágyi István 1992-ben (166).

A könyv szerkesztője az előszóban részletesen ismerteti, hogy milyen kutatásokon és módszertani megfontolásokon alapszik a könyv. Az erdélyi sajtóban való alapos kutakodás

előzte meg a könyv szerkesztését, majd az érintetteket – legyenek azok diákok, tanárok, szervezők stb. – kérte fel Dáné Szilárd, hogy megírják élményeiket.

A könyv három nagy részre oszlik. Az elsőben a szerkesztő kronologikus sorrendben haladva, évről évre dolgozza fel az olimpiászokat. Először egy sajtóhír alapján rövid leírást kapunk arról, hogy hol és hogyan rendezték meg a versenyt, majd adatok következnek a díjazottakról, ezt követik visszaemlékezések vagy vélemények a verseny lefolyásáról. Itt lehet elolvasni részleteket a nyertes művekből. (Ami számomra kissé zavaró volt, hogy habár az idézett verseny munkák jól felismerhetően vannak megszerkesztve, a szerző neve csak a szöveg végén jelenik meg. Ez kifejezetten bosszantó, hiszen jó lenne tudni már előzetesen is, hogy a szöveg egy befutott írótól vagy olyan diáktól származik, aki végül más pályán kötött ki. Mindkét eset ugyanis más-más tanulságokkal szolgál. De sajnos mindig előbbre kell lapozni, hogy ezt megtudjuk.)

A magyar tantárverseny többnapos és mindig más megyeszékhelyen megtartott rendezvény, ahol nemcsak a vizsga maga zajlik, hanem a résztvevők megismerhetik annak a városnak és környéknek történelmi érdekességeit is, kulturális eseményeken vehetnek részt (színház, koncert stb.), találkozhatnak élő írókkal, a kor irodalmi szerkesztőivel. Ezek a programok azon túl, hogy jóval túlmutatnak egy tantárgyverseny keretein, rengeteg embert meg is mozgatnak.

A kötet igyekszik teljes képet mutatni, ezért a kritikát sem hagyja ki. Szó esik benne szervezési hiányosságokról vagy a diákok panaszáról, hogy a javítási szempontok nem túl transzparenssek, nem lehet tudni, kinek a dolgozatát minek alapján ítélték meg jónak vagy rossznak, valamint felmerülnek az oktatás módszertani problémái is.

A második részben olvasható azoknak a visszaemlékezése, akik reagáltak a felhívásra és szívesen megosztották velünk élményeiket. Ezek a leírások tovább árnyalják az irodalmi versenynek az első részben már jelzett hangulatát, azaz még hangsúlyosabbá válik, hogy milyen fontos közösségi élményt jelentett ez a résztvevők számára, akik hasonló érdeklődésű fiatalokkal tölthettek el szinte egy teljes hetet.

A harmadik rész pedig egy irodalmi antológia, azoknak a szerzőknek a műveiből, akik gimnazistaként részt vettek az irodalmi megmérettetésen, majd később íróként, költőként futottak be. Itt harminckét szerző műveit olvashatjuk, amely akárhonnán is nézzük, igazán impozáns, és ez a tény is azt erősíti: a tehetséggondozásnak ilyen formán nagy jelentősége van. Bár számomra kissé kérdéses, hogy szükség volt-e ebben a kötetben egy ilyen vaskos antológiára is, mivel szerintem mindenki szívesebben böngészte volna – érdekesebb is – a „béna” kamaszkori esszéket, legyenek azok gyermekdedek vagy akár idejétmúltak.

„Szükség van-e magyar nyelv és irodalom versenyre Romániában? – tehetjük fel a kérdést. Könyvünk ugyanis a Mikes Kelemen magyar nyelv és irodalom tantárgyverseny ötvenéves jubileumára készült, a fél évszázada évről-évre megszervezésre kerülő magyar irodalom olimpia történetét, emlékezetét kívánja megörökíteni.” (5) – teszi fel a költői kérdést Dáné Szilárd az előszóban, majd ő maga erősíti meg, hogy igen, de erről mi magunk is bizonyosságot szerezhethünk, ha végigolvassuk ezt a gazdag kötetet.

MAGYARY ÁGNES

Budapest
magyaryagnes@gmail.com